
DIFFERENTIABILITY AND COMPREHENSIBILITY AS BASIC LINGUISTIC FACTORS IN THE ACQUISITION OF THE VOCABULARY OF THE MACEDONIAN LANGUAGE

Igor Stanojoski

Goce Delchev University, Shtip, North Macedonia, igor.stanojoski@ugd.edu.mk

Abstract: The study of any foreign language can be roughly (but also quite wholesomely and objectively) divided into: 1) the learning of the vocabulary in foreign language and 2) the learning of grammar. The learning of grammar requires an increasingly high intelligence and "mathematical" thinking, with a sense of system and structure, the ability to link grammatical rules. Vocabulary is not a precisely structured system on clear rules. Languages in the world are not isolated, they are connected from a genealogical and geographical point of view. Some languages belong to the same family, and therefore have more or less similar and/or identical words. Some languages, however, despite different genealogy, have been in close contact with each other throughout history or now, and have taken over some of the vocabulary of the other language. Internationalisms often creates mitigating circumstances in communication, but also in the process of foreign language learning. The pace of foreign language study could also be predicted and/or planned according to the amount of similar vocabulary between the first and second languages. The choice of vocabulary is also a quite important factor in the production of teaching aids when making a dedicated textbook for a target group: students from one country. In each teaching unit, the vocabulary units that will be offered to meet multiple criteria should be taken into account when choosing the vocabulary. First, it's frequency. Secondly, the real need for communication at the appropriate level (A1, A2, B1, etc.). Third, similarity/diversity and (non)understandability. Also, research into the rate of difference in frequency vocabulary offers valuable indicators of confrontational linguistics. This draws concrete conclusions about the closeness/distance of languages. Furthermore, determining the diversity rate and comprehension rate will also contribute to genealogical and contact linguistics, i.e. offer an enriched picture of kinship relationships, through corpus-lexicon confirmation, as well as contacts between languages. The benefit to confrontational, comparative and contact linguistics, however, cannot be matched by the effect such research can achieve on the methodology of teaching and for the entire process of studying foreign language. Precise determination of frequency vocabulary, a fast basis of volumetric and representative material (corpus), will allow for rapid and efficient acquisition of the rate of, above all, diversity, by computer path. These findings will then be used for the needs of teaching and the production of teaching aids. The Macedonian language in comparison with world languages, but also in the context of other Slavic languages, is usually considered polysemic.

Keywords: differentiability, comprehensibility, deviations, foreign, language.

ДИФЕРЕНЦИЈАЛНОСТА И РАЗБИРЛИВОСТА КАКО ОСНОВНИ ЛИНГВИСТИЧКИ ФАКТОРИ ВО УСВОЈУВАЊЕТО НА ЛЕКСИКАТА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Игор Станојоски

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Северна Македонија, igor.stanojoski@ugd.edu.mk

Апстракт: Изучувањето на кој било странски јазик може грубо (но и доста целисходно и објективно) да се подели на: 1) усвојување на лексиката на странскиот јазик и 2) усвојување на граматиката. Усвојувањето на граматиката бара пред сè висок коефициент на интелигенција и „математичко“ размислување, со чувство за систем и структура, способност за поврзување на граматичките правила. Лексиката не претставува прецизно структуриран систем врз јасни правила. Јазичите во светот не се изолирани, туку се поврзани од генеалошки и од географски аспект. Некои јазици припаѓаат на исто јазично семејство, па затоа и имаат повеќе или помалку слични и/или идентични лексеми. Некои јазици, пак, и покрај различната генеалогичка, биле во близок меѓусебен контакт низ историјата или денес, па презеле дел од лексиката на другиот јазик. Интернационализмите честопати создаваат олеснувачки околности во комуникацијата меѓу луѓето, но исто така и во процесот на усвојувањето на странскиот јазик. Темпото на изучувањето на странскиот јазик би можело и да се предвиди и/или планира согласно со количеството на сличната лексика меѓу првиот и вториот

јазик. Изборот на лексиката е доста битен фактор и во изработката на учебните помагала кога се изработува наменски учебник за една целна група: студенти од една земја. Во секоја наставна единица при изборот на лексиката треба да се води сметка лексичките единици што ќе се понудат да задоволуваат повеќе критериуми. Прво, тоа е фреквентноста. Второ, реалната потребност за комуникацијата на соодветното ниво (A1, A2, B1 итн.). Трето, сличноста/различноста и (не)разбирливоста. Исто така, истражувањата на стапката на различност на фреквентната лексика нуди драгоцени показатели за конфронтативната лингвистика. На овој начин се доаѓа до конкретни заклучоци за блискоста/оддалеченоста на јазиците. Натаму, одредувањето на стапката на различноста и стапката на сфатливоста исто така ќе придонесат за генеалогската и за контактната лингвистика, односно ќе понудат и збогатена слика за роднинските врски, преку корпусно-лексичка потврда, како и на контактите меѓу јазиците. Ползата за конфронтативната, компаративната и контактната лингвистика, сепак, не може да се рамни со ефектот што ваквите истражувања можат да го постигнат за методиката на наставата и за целиот процес на изучувањето на странскиот јазик. Прецизното утврдување на фреквентната лексика, брз основа на обемен и репрезентативен материјал (корпус), ќе овозможи брзо и ефикасно добивање на стапката на, пред сè, различноста, и тоа, по компјутерски пат. Тие сознанија потоа ќе може да се користат за потребите на наставата и изработката на учебните помагала.

Клучни зборови: различност, сфатливост, отстапки, странски, јазик.

Изучувањето на кој било странски јазик може грубо (но и доста целисходно и објективно) да се подели на: 1) усвојување на лексиката на странскиот јазик и 2) усвојување на граматиката. Усвојувањето на граматиката бара пред сè висок коефициент на интелигенција и „математичко“ размислување, со чувство за систем и структура, способност за поврзување на граматичките правила. Лексиката не претставува прецизно структуриран систем врз јасни правила, иако, се разбира, одредена системност се забележува и овде. И покрај несомнената неопходност од висок коефициент на интелигенција за усвојување и на лексиката исто така, сепак, во усвојувањето на лексиката се чини дека пресудната улога ја одигрува способноста за запаметување (меморијата).

Јазиците во светот не се изолирани, туку се поврзани од генеалогски и од географски аспект. Некои јазици припаѓаат на исто јазично семејство, па затоа и имаат повеќе или помалку слични и/или идентични лексеми. Некои јазици, пак, и покрај различната генеалогска, биле во близок меѓусебен контакт низ историјата или денес, па презеле дел од лексиката на другиот јазик.

И самиот студент, кој го изучува странскиот јазик, покрај познавањата на својот (првиот) јазик, речиси во сите случаи има познавања и од други јазици. И самото постоење на меѓународната лексика, т.н. интернационализми е доволен доказ за контактот меѓу јазици на полето на лексичките системи.

Интернационализмите честопати создаваат олеснувачки околности во комуникацијата меѓу луѓето, но исто така и во процесот на усвојувањето на странскиот јазик. Исто така, за македонскиот студент ќе биде полесно да научи да зборува руски, отколку за унгарскиот студент, поради бројната заедничка словенска лексика. Дел од таа лексика (на рускиот јазик) ќе му биде разбирлива на македонскиот студент и ќе му помогне за побрзо усвојување на рускиот јазик на нивото што ќе му овозможи пасивна употреба, односно читање и разбирање на текстови. Притоа, не е задолжително зборовите да бидат идентични, туку понекогаш е доволно и само да имаат заеднички корен или корен кој македонскиот студент би можел да го сфати интуитивно, поради асоцијациите со нешто што му е познато, со разните предзнаења од кој било јазик.

Темпото на изучувањето на странскиот јазик би можело и да се предвиди и/или планира согласно со количеството на сличната лексика меѓу првиот и вториот јазик. За потребите на нашето истражување, изложено во книгата „Проблемот на интерференциите при изучувањето на македонскиот јазик во Полска и Украина“ (Станојоски, 2009), ги разгледаваме сличностите и разликите во лексиката (често употребуваната) меѓу македонскиот и полскиот, како и македонскиот и украинскиот јазик. Сакавме да дознаеме кому му е полесно да ја усвои македонската лексика: на украинскиот или на полскиот студент.

За македонскиот јазик вообичаено е да се смета дека станува збор за јазик со изразита полисемија, што подразбира дека честопати со еден збор се изразуваат две или повеќе значења, на пример, во споредба со другите словенски јазици. Во секој случај станува збор за релативна карактеристика, па може да се рече и дека ниту еден јазик не е сам по себе полисемичен, како и дека сите јазици ја познаваат полисемијата.

За студентот што го изучува македонскиот јазик важно е да ја насетува поврзаноста на зборот со значењето, да умее да ја процени ширината на семантичките полиња. Студентите можеме грубо да ги поделиме на оние што ја имаат оваа јазична интуиција и оние кои ја немаат. На пример македонскиот глагол *сака* може на украински да се преведе и како *хотіти* и како *кохати* и како *любити*. Македонскиот глагол *бара* исто така на украински има различни преводи: *шукати*, *просити*, *вимагати*. Дел од македонските зборуваачи на

украинскиот ќе го употребат *бара* во сите три значења, а дел од нив ќе ја чувствуваат дека во вториот јазик може да има поинакво лексичко-семантичко решение.

Ако ги споредуваме предиспозициите на украинските и на полските студенти за изучувањето на македонскиот јазик, ќе судрime и со неопходноста да разликуваме (изделиме) два засебни критериуми: 1) објективната диференцијалност (различност) на лексиката во вториот наспрема првиот јазик, и 2) реалната и во голема мера субјективна разбирливост (сфатливост) на лексиката, односно: до која мера студентот може да го разбере македонскиот збор, а тоа не е секогаш обратнопропорционално со различноста, односно лексемата може и да биде различна, но студентот да е способен да го сфати нејзиното значење. Во конкретниов случај тоа е во директна врска со билингвизмот во Украина и кај студентите Украинци, односно нивното познавање на рускиот јазик, кое најчесто е одлично и активно, но дури и да не е активно, доволно е и пасивното познавање. Затоа изделиме и *стапка на различност* наспрема *стапка на сфатливост* на лексиката.

Нашево истражување својот зародиш го има во претходно споменатото наше, постаро истражување, она што беше изложено во книгата „Проблемот на интерференциите при изучувањето на македонскиот јазик во Полска и Украина“ (Станојоски, 2009). За ова истражување можеме слободно да речеме дека е веќе застарено, пред сè поради корпусот што се користи. Имено, во тоа истражување направивме обид статистички и математички да ја пресметаме различноста на фреквентната лексика на македонскиот во споредба со украинскиот односно полскиот јазик, но за таа намена, како корпус, ги користевме само лексичките единици наведени во речниците на Стефанија (Стефанија, 2004). Тие, навистина, се добиени софтверски, но, сепак, станува збор за застарен корпус, изработен селективно, од новинарски текстови. Тогаш, тие зборови ги рангиравме од 0 до 3 во зависност од стапката на различност: 0 – нема разлики, има меѓујазична хомонимија, зборови што се разликуваат со употреба на фонема што не ја познава едниот од јазиците, како на пр. /y/ во полскиот јазик, пр. пол. *ryba* – мак. *риба*; стапка 1 – мала разлика, настаната како последица на една фонетска/фонолошка промена во развојот, на пример мак. *чисти*, пол. *czyścić*; стапка 2 – голема различност, лексемите се разликуваат поради две или три историски фонетски или фонолошки промени, но се изведени од ист корен, на пр. мак. *избор*, пол. *wybór*, укр. *вибір*; стапка 3 – најголема различност, два разнокоренски зборови (мак. *бара*, пол. *szukać*, укр. *шукати*), или зборови изведени од ист корен, ама поради историските промени се изгубила сличноста меѓу нив, на пример, мак. *простор*, пол. *przestrzeń* (Станојоски, 2009).

Пресметката на различноста фреквентните зборови од македонскиот јазик во однос на полските и украинските еквиваленти ја даде просечната стапка на различноста: 1,93 спрема украинскиот и 2,08. спрема полскиот јазик.

Аналогно на тоа, за да се добие подобра слика, не се задржавме само на пресметката на објективната различност, туку, заради реалните потреби на методиката на наставата, посветивме аналогно внимание и на разбирливоста (сфатливоста) на избраните фреквентни зборови, односно способноста, можноста на студентот да го сфати значењето на зборот. На зборовите им ги доделивме истите стапки од 0 до 3: од несфатлив збор (0) до сосема сфатлив (3). Притоа, моравме да го земеме предвид фактот дека конкретно во Украина нема студенти што не го познаваат и рускиот јазик, барем на пасивно рамниште.

Изборот на лексиката е доста битен фактор и во изработката на учебните помагала кога се изработува наменски учебник за една целна група: студенти од една земја, на пример, учебник по македонски јазик за Чеси. Во учебникот *Makedonština* (Stanojoski, 2019) на крајот од материјалот понудивме и диференцијален македонско-чешки речник, но исто така и во целиот материјал на учебникот се водеше сметка за двата критериуми: сфатливоста и различноста на лексиката. Во секоја наставна единица при изборот на лексиката треба да се води сметка лексичките единици што ќе се понудат да задоволуваат повеќе критериуми. Прво, тоа е фреквентноста. Второ, реалната потребност за комуникацијата на соодветното ниво (A1, A2, B1 итн.). Трето, сличноста/различноста и (не)разбирливоста.

Исто така, истражувањата на стапката на различност на фреквентната лексика нуди драгоцен показател за конфронтативната лингвистика. На овој начин се доаѓа до конкретни заклучоци за блискоста/оддалеченоста на јазиците. Со тоа ќе се спречат и лаичките шпекулации, кои се честа појава на социјалните мрежи, каде што се прават квазианализи врз основа на избрани десетина збора, кои се слични во два јазици, а различни во некој трет, на пример за да се „докаже“ оддалеченоста на украинскиот од рускиот или на македонскиот од бугарскиот јазик. Наместо тоа, реалното одредување на стапката на различноста, врз основа на репрезентативен корпус, какви што денес имаме на располагање, ќе даде објективна слика, која во случајот со македонско-бугарската конфронтативна лингвистика ќе претставува и одбрана на македонскиот јазик и замолчување на шпекулациите.

Натаму, одредувањето на стапката на различноста и стапката на сфатливоста исто така ќе придонесат за генеаложката и за контактната лингвистика, односно ќе понудат и збогатена слика за роднинските врски, преку корпусно-лексичка потврда, како и на контактите меѓу јазиците.

Ползата за конфронтативната, компаративната и контактната лингвистика, сепак, не може да се рамни со ефектот што ваквите истражувања можат да го постигнат за методиката на наставата и за целиот процес на изучувањето на странскиот јазик. Прецизното утврдување на фреквентната лексика, брз основа на обемен и репрезентативен материјал (корпус), ќе овозможи брзо и ефикасно добивање на стапката на, пред сè, различноста, и тоа, по компјутерски пат.

Тие сознанија потоа ќе може да се користат за потребите на наставата и изработката на учебните помагала. На овој начин може на пример да се изделат зборовите со стапка на различност 0 меѓу македонскиот и турскиот јазик и тие да им се презентираат на турските студенти што го изучуваат македонскиот јазик.

ЛИТЕРАТУРА

Алексова, Г. (2022). *Лозје. Македонски јазик за странци – средно рамниште. Второ издание – дополнето и изменето*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.

Кибрик, А. Е. (2019). *Введение в науку о языке* / под ред. О. В. Федоровой и С. Г. Татевосова. Москва: Буки Веди.

Мојсова-Чепишевска, В. (2022). *Везилка. Македонски јазик за странци – македонска литература и култура*. Скопје: Универзитет „Св Кирил и Методиј“.

Саздов, С. (2022). *Тешкото. Македонски јазик за странци – почетно рамниште. Второ издание – дополнето и изменето*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.

Станојоски, И. (2009). *Проблемот на интерференциите при изучувањето на македонскиот јазик во Полска и Украина*. Скопје: самостојно издание.

Стефанија, Д. (2004). *Краток македонско-бугарски и бугарско-македонски речник*. Благоевград ЕТ "Ираник".

Тасевска, Р. (2009). *Македонски со мака (второ издание) – курс за почетници*. Скопје: Универзитет „Св Кирил и Методиј“.

Тищенко, К. (2000). *Метатеорија мовознавства*. Київ, Основи.

Stanojoski, I. (2019). *Makedonština. Jazykový koutek*, Praha.

Suchorzewski, L. (1983). *Jak się do tego zabrać, czyli spor o metode. Jak zostać poliglotą*, Warszawa, 92-137.